

Byung-Chul Han, *Palyatif Toplum: Günümüzde Acı*, Metis Yayınları, 2022, 77 s.

Değerlendiren: Gözde Aykut

Modernleşme ile birlikte topluma ve bireye yönelik tanımlamalar alışlagelmiş söylemlerin dışına çıkarak, yeni tartışmalara kapı aralamıştır. Modern dünyanın değişen durumlarına bağlı olarak, birey ve toplum ilişkileri bir diğer değişle yapı-fail ilişkisi yeniden yorumlanmaya muhtaç kalmıştır. Etkisi hala devam eden ve sosyal bilimler literatüründe, toplumsal ve bireysel boyutlarının tartışılmaya devam ettiği Covid-19 bunlardan biridir. Buna bağlı olarak, insanlarda meydana gelen travmalar ve travma sonrası büyümelerin ne anlama geldiği sosyal-psikolojik olarak yeniden önem kazanmıştır. Byung- Chul Han, daha önceki kitaplarında üzerinde sıkça durduğu performans öznesi kavramını; acı algısı, Covid-19 ve travma sonrası büyümeler ile yeniden tartışmıştır.

Almanya Freiburg’da doktorasını tamamlayan Güney Koreli kültür kuramcısı Byung Chul Han, 2012 yılında Berlin Sanat Üniversitesinde ders vermeye başlamıştır. Han, son dönemde eserleri hızla Türkçeye çevrilen ve okurlar tarafından ilgi gören bir isimdir. Bu ilginin altında yatan temel sebeplerden biri öncelikle Han’ın yeni toplumsal tipolojiler üretiyor olması ve toplumu, onu oluşturan tüm unsurlar ve değişen koşullar üzerinden yeniden ve sürekli olarak kavramsallaştırıyor olmasıdır. Buna bağlı olarak kendinden önceki düşünürlerden farklı bir özne tanımlaması

@ Arş. Gör., Afyon Kocatepe Üniversitesi. gozde.aykut03@gmail.com.

id <https://orcid.org/0000-0003-1734-5147>

© İlmî Etüdler Derneği
DOI: 10.12658/D0325
insan & toplum, 2022; 12(3): 236-241.
insanvetoplum.org

yapması ve diğerlerinin tanımladığı özne kavramının miadını doldurduğuna inanması da ilginin sebeplerinden biridir. Fakat bu ilgi ile birlikte Han'a yöneltilen eleştiriler, onun sosyoloji yapıp yapmadığına yöneliktir. Han, bir sosyolog değil, bir filozoftur. Hiçbir eserinde ortaya koyduğu sorunlara yönelik çözüm önerileri sunmaz. Eserleri dikkatle incelendiğinde böyle bir endişesinin olmadığı da net olarak görülür. Han'ın 2020 yılında kaleme aldığı, 2022 yılında Haluk Barışçan tarafından Türkçeye çevrilen eseri, Metis Yayınları'ndan çıkmıştır. *Palyatif Toplum*, genel itibarıyla Han'ın bundan önceki toplumsal tanımlamalarının en sonuncusudur. Bu tanımlama şekli ile Han'ın toplumsal tipolojilerinin ne kadar güncel ve toplumsal şartlara göre kendini yenilediğini görmek mümkündür. Yazarın en özgün yönlerinden biri budur. Daha önceki eserlerinde Han, içinde bulunduğumuz toplumu; yorgunluk, olumluluk, enformasyon, şeffaflık, ifşa ve kontrol toplumu gibi kavramsallaştırmalar ile tanımlamıştır. Bu kavramsallaştırmaların ortaya çıkardığı bireyi ise performans öznesi olarak adlandırmıştır. Performans öznesinin, palyatif toplumdaki yerini ve yukarıda bahsi geçen tartışmalar ile olan ilişkisini anlatmadan önce Han'ın performans öznesi tanımlaması ile neyi kast ettiğini belirtmekte fayda var. Han, *Şiddetin Topolojisi* (2018) adlı çalışmasında performans öznesinin hiç kimsenin sömürsü altında olmadığını, kendi kendini sömürmekle meşgul olduğunu, bireyin kendisini sömürmesinin başkası tarafından sömürülmekten daha şiddetli ve korkutucu olduğunu ifade eder. Han'ın kullandığı kavramlarla neyi ifade ettiğini anlayabilmek, diğer tüm kitaplarının da sistematik bir şekilde okunmasını zorunlu kılmaktadır. *Palyatif Toplum* kavramsallaştırması bu anlamda iki temel duruma yol açmıştır. Bunlardan biri, literatüre Covid-19 süreci referans alınarak yeni bir toplumsal tanımlama kazandırılmış olması, diğeri ise performans öznesi kavramsallaştırmasında eksik kalan noktaların tamamlanmış olmasıdır.

Byung- Chul Han'ın kitapta tartıştığı temel bazı konular vardır. “Acının toplumsal ve bireysel algıdaki önemi nedir? Toplumsal sorunlara kalıcı çözümler getirilememesinin altında yatan sebep acının tanınmıyor olması mıdır? Yorgunluk Toplumunun bir ürünü olan performans öznesinde halihazırda var olan depresif ve narsist kişiliğe Covid-19 salgının etkisi ne olmuştur? Günümüz öznesinin yaşadığı stres ve bunalımın sonucu olarak travma sonrası büyüme kavramını kullanmak uygun mudur? Travma sonrası büyüme kavramsallaştırması, performans öznesinin daha verimli sömürsüne mi yol açmaktadır? Son olarak Fukuyama'nın *Son İnsan*'ını günümüz performans öznesinden ayıran özellik nedir?” Han, tüm bu tartışmalara eserinde yer alan birkaç başlık altında cevap vermiştir. Bu başlıkları şu şekilde sıralamak mümkündür: *Algofobi-Acının Korkusu*, *Mutluluk Zorlaması*, *Hayatta Kalma*, *Acının Anlamsızlığı*, *Acının Kurnazlığı*, *Hakikat Olarak Acı*, *Acının Poetiği*, *Acının Diyalektiği*, *Acının Ontolojisi*, *Acının Etiği* ve *Son İnsan*.

Algofobi, acıya karşı duyarlılığımızın üst seviyede olmasını anlatır. Acı daha gelmeden, gelme ihtimaline karşı takınılan tutum ve tavidir. Yazar, performans öznesinin içinde bulunduğu bu durumu bir tür prenses ve bezelye tanesi sendromuna¹ benzetmiştir. Algofobi'nin yüksek olduğu bir toplumda sorunlara getirilen tüm çözümler geçicidir ve işe yaramayacaktır. Nihayetinde böyle bir toplum, palyatif toplumdur. Han'ın bundan önceki kitaplarını tamamlar nitelikte olan ve önceki iddiaları ile çelişmeyen palyatif toplum adlı çalışması, acının toplumsal boyutuna modern bir söylem kazandırmıştır. Yazar, daha önceki eserlerinde de özellikle olumsuzluk üzerine vurgular yapmıştır. Fakat olumsuzluğun düşünce dünyasındaki karşılığını net ifadeler kullanarak belirtmemiştir. Yazarın, düşünce dünyasında olumsuz olanın iki ayrı kategoriye ayrılmış olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Olumsuz olan, insana ve doğaya ait bir şey olduğundan kıymetlidir. Her şeyin olumlu olması hem toplumsal ilişkiler noktasında hem de bireyin kendi ile olan ilişkisinde problemlili bir sürecin başlangıcıdır. Bu sebeple olumsuzluk bir ihtiyaçtır. Kavramla ilgili bir diğer husus ise tam olarak bilinen ve algılanan toplumsal biçimdir. İlk tanımlanan şekli ile olumsuzluk, acı için bir ihtiyaç olarak ifade edilmiştir.

Yazar, hem *Palyatif Toplum* adlı eserinde hem de diğer eserlerinde düşünce sistemini Michel Foucault'dan ayırarak ve ona eleştiriler getirerek sürdürmüştür. Çünkü ona göre, içinde bulunduğumuz dünyada özne, iktidar ve güç kavramları; Foucault'un yaptığı tanımlamalardan çok uzak olduğu gibi yeterli de değildir. Acı ve acının varlığı için ihtiyaç duyulan olumsuzluk, Foucault'un bahsettiği disiplin toplumundaki durumdan farklı olarak kendini gösterdiğinden, yazar tarafından Foucault eleştirilir. Acı, Han'ın performans toplumunda form değiştirmiştir. Sadece kendi içinde değil, her toplumun kültürel kodlarında da değişmiş olan bu formu görmek mümkündür. Bu durum acının iktidar ile olan ilişkisi de dahil olmak üzere bireylerin karakter, yaşam şekli ve buna bağlı olarak ürettikleri sanat tarzlarına da yansımaktadır. Han'a göre, acının net olarak tüketildiği alanlardan biridir sanat. Han'ın daha önceki kitaplarında endişesini dile getirmeye çalıştığı kült değerlerin kaybı, sanatın tüketim nesnesi haline gelmesi ile birlikte tam anlamıyla gerçekleşmiştir. Fakat burada kült değerlerin kaybının da dışında sanatta acının yok oluş trajedisi söz konusudur. Yazar eserinde Adorno'nun sanat ile ilgili düşüncelerine katılarak sanatın bu dünyadan olmadığı fikrini onaylar. Bu husus günümüz sanat inşası ve üretimi için söz konusu değildir. Üretim burada kasti olarak kullanılmıştır. Çünkü sanat tüketilmek için hızla üretilmektedir. Herkesin beğenisini kazanabilmek adına tek düze ve içinde hiçbir yoğunluğu barındırmayan, bakıldığı zaman insanın düşünce

1 Han, Andersen masallarında anlatılan konuyu günümüz performans öznesine uyarlamıştır.

dünyasını yormayan ve acısı olmayan eserlerdir bunlar. Talep edilen şeyin kendisi tüketilebilir olanla ilişkilidir. Han'ın Şeffaflık Toplumu (2017) adlı eserinde ifade ettiği gibi, ayının cehennemi içerisinde kaybolmuş olanla ilişkilidir her şey. Acı verici çatışmalar giderek bir kenara bırakılmaktadır. Çatışmanın olmadığı yerde farklılık da olmayacaktır.

Bu söylemler, Han'ın bundan önceki söylemleri ile tutarlı olmakla birlikte performans öznesi adına tamamlayıcı bir nitelik de taşımaktadır. Acı algısı ile birlikte değişen tüm bu durumlar, iki önemli şeye sebebiyet vermiştir. Bunlardan bir tanesi acının toplumsal dinamiğinin yok oluşu ve buna bağlı olarak biz-yorgunluktan ben yorgunluğuna hassas bir evrim. Tam olarak bu sebepten ötürü içinde yaşadığımız toplum, palyatif bir toplumdur. Benzer şekilde, bireyi bu denli yoran ve başarıya odaklayan bir toplum, olumluluk toplumdur. Dolayısıyla palyatif toplum, yazara göre aynı zamanda bir olumluluk toplumdur. Han, buna benzer yorumları tüm kitaplarında yapmıştır. Günümüz toplumuna dair yaptığı tüm kavramsallaştırmalar birbiri içine geçmiş ve birbirini tamamlayıcı niteliktedir. Olumluluk toplumu olarak tanımlamaya çalıştığımız söylemlerin içerisinde muhakkak ki palyatif bir algı, yorgunluk, şeffaflık ve enformasyon toplumu algıları olmuştur. Tıpkı yorgunluk toplumu olarak bahsettiğimiz tanımlamaların içerisinde palyatif, olumluluk ve şeffaflık algıları olduğu gibi. *Palyatif Toplum* adlı çalışması iki önemli ve eleştiriye açık konuyu içinde barındırır. Bunlardan bir tanesi travma sonrası büyümedir.

Yazar, travma sonrası büyüme kavramına temkinli yaklaşır. Kavram, Han'ın düşünce dünyasında performans öznesinin kendini olduğundan daha fazla sömürmesine karşılık gelir. Düşüncesini, eserinde yer verdiği Eva Illouz ve Edgar Cabanas'ın görüşleri ile destekler. Çünkü bu isimler, travmatik deneyimleri, performans artışı için katalizatör olarak görmektedirler. Travma sonrası büyümenin de böyle bir sebepten gündeme getirildiğini belirtmişlerdir. Han, buradan hareketle travma sonrası büyüme üzerine iddiasını bir adım daha öteye taşıyarak, eserinde tartıştığı konunun ana maddesi olan acı ile ilişkilendirir. Performans öznesi adına bunu bir tür dayanıklılık çalışması olarak görmüş ve bu durumun acıya duyarsız bireyler yetiştirdiğini düşünmüştür. Travmatik deneyimlerin daimi mutlu, kendini iyi hisseden performans özneleri doğurduğuna inanmıştır. Gerek Amerikan Psikoloji Derneği'nin yapmış olduğu çalışmalar, gerekse Türkiye'de yapılmış travma sonrası büyüme çalışmalarına baktığımızda, travma sonrası büyümelerde bir anlam ilişkisinin gelişmiş olduğu göze çarpmaktadır. Anlamın toplumsal değerlerle ilişkisini kuran birey, sahip olduğu duyguların farkında olur ve kendini tanır. Dolayısıyla travma sonrası büyümeler, her zaman performans toplumunun işine yaramaz, hatta performans toplumu için bir tehdit de oluşturur. Bu husus kitabın eleştiriye açık noktalarından

biridir. Bir diğere önemli husus ise eserin Covid-19'u ve süreçte yaşananları gündemine almış olmasıdır.

Han'ın fazlasıyla eleştiriye açık olan söylemlerinden biri, Covid-19 önlemleri kapsamında belirlenen karantina alanlarını, toplama kamplarına benzetmiş olmasıdır. *Home office*'leri bu kampların çalışma alanları olarak değerlendirmiştir. Karantina alanlarını toplama kamplarından ayıran şey ise sağlık ideolojisi ve bireyin kendini sömürme özgürlüğüdür. Hayatta kalmak uğruna insanlar, iyi hayat idealinden vazgeçmişlerdir. Buraya kadar olan kısım için söylenmesi gereken şey, bireyin zaten performans toplumunun bir parçası olarak iyi hayat idealinden vazgeçtiğidir. Han, kitabında böyle bir değerlendirmeyi eksik bırakmıştır. Fakat daha önce *The Nation* (2021) dergisine vermiş olduğu *Yorgunluk Virüsü* adlı söyleşide, pandeminin zaten var olan yorgunluğu, iyiden iyiye körüklediğini söylemiştir. Pandemi sürecinde, karantinada olan bireylere en fazla yöneltilen "Kendinizde hangi yeteneği keşfettiniz" sorusu bu noktada Han'ın iddialarını destekler niteliktedir. Yazarın bir diğere önemli benzetmesi, virüsü havadan gelen bir terörist olarak görmesidir. Havaalanlarında insanların sanki birer teröristmiş gibi muamele görmesinin ve potansiyel taşıyıcı olarak değerlendirilmesinin, insan hayatına verdiği huzursuzluğu gözler önüne serer. Bir diğere husus ise pandemi ve kapitalizm arasındaki ilişkidir. Yazar buna ayrıca değinme ihtiyacı hissetmiştir. Han'a göre pandemi, kapitalizmi ortadan kaldırmadı fakat onu bir durgunluk sürecine soktu. Pandeminin ilk dönemlerinde sıkça kullanılan söylemlerden biri olan "Pandemi herkesi eşitledi." ifadesinin ilerleyen süreç ile birlikte doğru olmadığı ortaya çıktı. Sermaye sahibi, süreci daha konforlu bir kapanma ile atlatırken, kapitalizmden payına düşeni alamayan bireyler için aynı durum söz konusu olmadı. Han, *Kapitalizm ve Ölüm Dürtüsü* (2020) adlı eserinde kapitalizmin artması ile ölümsüzlük duygusu arasında ilişki kurmuştur. Kurduğu ilişkinin doğruluğunu destekler nitelikteki verileri ise Covid-19 ile kapitalizm arasındaki ilişkiyi tartışarak tamamlamıştır. Bu durum acı çekmeyi unutmuş ve acı çekme yeteneğini kaybetmiş *Son İnsan*'ın çırpınışlarıdır.

Han'a göre, *Son İnsan*'ın ortaya çıkışı Fukuyama'nın söylediği gibi liberal demokrasi ile ilgili değildir. Aksine modernizme has bir durumdur. Liberal demokrasiler, akılcı tüketimleri ileri sürmeye devam ettiği sürece de bizler "Son İnsanlar" olacağız. *Son İnsan*'ın en büyük özelliği palyatif toplumun bir üyesi olarak anlam ilişkisini kaybetmiş olmasıdır. Birçok şeyi denemiş olmasına ve yeterli deneyime sahip olmasına rağmen bilgiye ulaşamaz. Hayatın olumsuzluğundan belirgin ölçüde yoksundur. Hayata karşı canlılık hissini yitirir ve bunun yerine koyacak herhangi bir şey bulamaz. Macera dolu sporlara yönelişinin ve riskli davranışlarının altında kaybettiği acı ve heyecan eksikliği yatmaktadır. Her kitabında üzerinde durduğu ötekinin yokluğu, bu eserinde

yerini ötekine yönelik endişeye bırakmıştır. Bu endişe bireyin daha fazla kendisine yönelmesine sebep olmuştur ki bunun en büyük örneği Covid-19 salgın sürecidir. Sonuç olarak kitap, muhataplarına Covid-19 salgınına dair acı algısı üzerinden yeni bir bakış açısı sunmuştur. Her şeyden önce Covid-19 toplumuna bir isim ve tanımlama kazandırmıştır. Bu yönüyle eser, Covid-19 tartışmaları kapsamında literatürdeki yerini almıştır.

Kaynakça | References

- Han, B. C. (2017). *Şeffaflık toplumu*. (1. Baskı). Metis Yayınları.
- Han, B.C. (2018). *Şiddetin topolojisi*. (3. Baskı). Metis Yayınları.
- Han, B. C. (2020). *Kapitalizm ve ölüm dürtüsü*. (1. Baskı). İnka Kitap.
- Han, B. C. (2021, 12 Nisan). *The tiredness virus*. 26 Haziran 2022'de <https://www.thenation.com/article/society/pandemic-burnout-society/> adresinden alındı.
- Han, B. C. (2022). *Palyatif toplum*. (1. Baskı). Metis Yayınları.